

**ONA TILI TA'LIMIDA YANGI PAYDO BO'LGAN SO'ZLARNI
O'QITISH USULLARI**

Tursunmurodova Umida

Alisher Navoiy nomidagi ToshDO'TAU

O'zbek tili va adabiyoti ta'limi yo'nalishi

III bosqich talabasi

tursunmurodovaumida828@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili ta'limida yangi paydo bo'layotgan so'zlardan qayerda, qay paytda va qanday qilib o'qitishning o'ziga xos jihatlari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, maqolada yana yangi paydo bo'lgan so'zlarning kelib chiqishi va ularning ta'lim jarayoniga moslashuvchanligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Neologizm, zamonaviy lug'at, ta'lim, moslashuvchanlik, ona tili, lug'at boyligi.

Annotatsion: This article provides detailed information on the specifics of where, when, and how to teach newly emerging words in native language education. This article also analyzes the origin of newly emerging words and their adaptability to the educational process.

Keywords: Neologism, modern vocabulary, education, adaptability, mother tongue, vocabulary.

Jamiyat rivojlanishi bilan til ham rivojlanib boraveradi. Bu esa tilda yangidan yangi so'zlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Nutqimizga yaqin kunlarda kirib kelgan so'zlar yangi paydo bo'lgan so'zlar (**neologizmlar**) deb ataladi. Hozirgi zamonaviy dunyoda axborot texnologiyalarning jadal rivojlanishi va texnologik taraqqiyotning rivojlanishi natijasida yangi so'zlar ya'ni neologizmlar paydo bo'lishi jaddalashib bormoqda. Neologizmlar – yunoncha, “neos – yangi”, “logos – so'z” so'zlarining jamlanmasi bo'lib, jamiyat taraqqiyoti, hayotning talab-ehtiyoji bilan paydo bo'lgan yangi narsa va tushunchalarni ifodalovchi so'zlardir.

Neologizmlar avvaliga noodatiy soʻzdek boʻladi, lekin koʻp qoʻllanilishi hisobiga – yangilik xususiyatini yoʻqotadi va faol soʻzlar qatoriga oʻtadi.

Ona tili tizimida yangi paydo boʻlgan soʻzlarni oʻqitish jarayoni natijasida oʻquvchilarni ona tilida ham nutqiy koʻnikmalarini ham yozma koʻnikmalarini shakllantirishga, lugʻat boyligini oshirishga, oʻquvchilarning ham til madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Yangi soʻzlarni paydo boʻlishi ijtimoiy, siyosiy oʻzgarishlar natijasida paydo boʻladi. Hozirgi paytda yangi soʻzlar a) – soʻz yasash orqali; b) – qardosh tillarni oʻzlashtirish orqali; d) – axborot texnologiyalarni rivojlanishi natijasida ham yangi soʻzlar paydo boʻla boshlamoqda. Ushbu soʻzlar nafaqat leksikani boyitibgina qolmay, jamiyat tafakkuri va maʼnaviy dunyosini ham kengaytirishga yordam beradi. Oʻquv jarayonida yangi soʻzlarni qoʻllash oʻquvchilarning yangi soʻzlarga moslashishiga, tafakkurining kengayishiga, tanqidiy fikrlay va tahlil qila olishiga katta yordam beradi. Yangi paydo boʻlgan soʻzlar taʼlim jarayonida qoʻllash uchun turli xil metod va usullatdan foydalanish zarur. Bunda oʻquvchilarga matn berilishi va buni oʻquvchilar oʻsha matndagi yangi soʻzlarni topib ularni maʼnosi bilan birlashtira olishi lozim.

1-topshiriq. Matnni oʻqing va yangi soʻzlarni ajratib koʻrsating.

Sanjar darsga shoshilib ketayotganida telefoniga bildirishnoma keldi: “Bugun soat 18:00 da yangi podkast chiqadi!” U avtobusda ketayotib blogger Iroda Diy oʻzining yangi vlogini joylashtirganini koʻrdi. Qiziqib koʻra boshladi. Videoda u oʻzining “influencer” sifatidagi hayoti, TikTok trendlari va sunʼiy intellekt yordamida tahrirlangan selfilar haqida gapirardi. Sanjar hayron qoldi: “Hamma narsa zamonaviy, lekin koʻp soʻzlarni tushunmayapman. Nega endi “eslatma” emas, notifikatsiya? Nega chatbot, nega reel, nega QR-kod? Ona tilim bor-ku! Shularning oʻzbekchasini bilmaymizmi?” U uyga borib bu soʻzlarni daftariga yozdi. Har biriga tushunarli izoh va oʻzbekcha muqobil topishga harakat qildi. Unga shunday tuyuldi, til oʻzgarayotgan boʻlsa ham, uni asrab qolish va rivojlantirish aynan oʻzidan boshlanishi kerak.

Podkast	Video formatida olib boriladigan blog; blogger oʻz hayoti, safarlari yoki mavzuli chiqishlarini videoga olib, internetga
---------	--

	joylaydi.
Bloger	Internet orqali audio formatda uzatiladigan eshittirish; foydalanuvchi istalgan vaqtda tinglashi mumkin bo'lgan suhbat, intervyu yoki ma'lumotlar to'plami.
Vlog	Internet orqali audio formatda uzatiladigan eshittirish; foydalanuvchi istalgan vaqtda tinglashi mumkin bo'lgan suhbat, intervyu yoki ma'lumotlar to'plami.
Influencer	Inson aqliga taqlid qiluvchi dasturiy ta'minot yoki texnologiya; mashinalarning o'rganish, mantiq yuritish va qaror qabul qilish qobiliyatidir.
TikTok	Ijtimoiy tarmoqlarda ko'p obunachilarga ega, o'z auditoriyasiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega shaxs (ta'sirchan shaxs).
Sun'iy intellekt	Odamning o'zini (yoki o'zini boshqalar bilan) telefon yoki kamera orqali suratga olishi.
Selfi	Avtomatik tarzda yozma yoki og'zaki muloqot olib boruvchi dasturiy vosita; ko'pincha xizmat ko'rsatish tizimlarida qo'llaniladi.
Notifikatsiya	Inson aqliga taqlid qiluvchi dasturiy ta'minot yoki texnologiya; mashinalarning o'rganish, mantiq yuritish va qaror qabul qilish qobiliyatidir.
Chatbot	Maxsus kvadrat shaklida yaratilgan grafik kod, skanerlash orqali ma'lumotga tezkor kirish imkonini beradi (masalan, sayt havolasi, to'lov sahifasi).
Reels	Avtomatik tarzda yozma yoki og'zaki muloqot olib boruvchi dasturiy vosita; ko'pincha xizmat ko'rsatish tizimlarida qo'llaniladi.
QR-kod	Instagram yoki boshqa tarmoqlarda qisqa, odatda musiqali, montaj qilingan videorolik.

Yuqorida keltirilgan jadvaldagi neologizmlarni ma'nosini topib birlashtiring.

Mana shunga o'xshash topshiriqlar orqali o'quvchilarga o'rgatishimiz mumkun.

2-topshiriq. Quyida berilgan yangi so'zlar asosida gap tuzish.

(Ushbu topshiriq asosida o'quvchilarning so'z boyligi oshadi fikrlash doirasi ham kengayadi)

Onlayn

Bloger.....

Mobilograf.....

Trend.....

Xulosa shuki, yangi paydo so'zlarni – ya'ni o'zbek tilidagi neologizmlarni ona tili darslarida o'qitish – faqatgina bu o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishgagina xizmat qilmaydi, balki til va tafakkur uyg'unligini ham shakllantiradi. Buni esa ta'lim jarayonida o'qituvchining darsga nisbatan yangi metodlardan foydalanish deb hisoblash mumkin. Bu yangi so'zlar orqali o'quvchilar nafaqat tilni, balki zamonaviy hayotdagi hodisalarni ham anglashga o'rganadi. Shuning uchun zamon bilan hamnafaslikda ta'lim olishi va o'qituvchilar ham bilimlarini yangilab turishlari doimiy ilmiy izlanishda bo'lishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. // – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. B. – 87.

2. Hamrayeva Y. O'zbek tilining o'quv ideografik lug'atini yaratish tamoyillari: Filologiya fanlari nomzodi....diss. avtoref. – T., 2010. 6-b.

3. O'zbek tilining izohli lug'ati. 2 jildli; O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli, –T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi; 2006-2008.

4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – T., O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 12 tomli. 2000-2006.

REFERENCES:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. // – Toshkent: Ma__naviyat, 2008. B. – 87.
2. Hamrayeva Y. O'zbek tilining o'quv ideografik lug'atini yaratish tamoyillari: Filologiya fanlari nomzodi....diss. avtoref. – T., 2010. 6-b.
3. O'zbek tilining izohli lug'ati. 2 jildli; O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildli, –T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi; 2006-2008.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – T., O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 12 tomli. 2000-2006.